

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

Управління ризиками у підприємстві

Навчальний посібник

Харків
НТУ «ХПІ»
2015

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ
УКРАЇНИ

НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ХАРКІВСЬКИЙ ПОЛІТЕХНІЧНИЙ ІНСТИТУТ»

І. М. Посохов

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У ПІДПРИЄМНИЦТВІ

Навчальний посібник

Харків 2015

УДК 339.138
ББК 65.05. л 74
У75

Рецензенти:

В. П. Бабич, д-р екон. наук, проф.,
завідувач кафедри економіки та менеджменту
(ХНУ ім. В. Н. Каразіна);

П. Г. Перерва, д-р екон. наук, проф.,
завідувач кафедри організації виробництва та управління персоналом
(НТУ «Харківський політехнічний інститут»).

Рекомендовано до друку Вченою Радою Національного технічного
університету «Харківський політехнічний інститут».

Протокол № 12 від 24.12.2013 р.

І. М. Посохов,

У75 Управління ризиками у підприємстві: навчальний
посібник \ І. М. Посохов. – Харків : НТУ «ХПІ», 2015. – 220 с.

Містить теоретичний матеріал із основних тем курсу «Управління ризиками у підприємстві». Навчальний посібник призначений для отримання навичок управління ризиками та прийняття відповідних рішень у сфері ризик-менеджменту, закріплення та поглиблення теоретичних знань з управління ризиками.

Цільова аудиторія – викладачі, студенти, аспіранти вищих навчальних закладів та фахівці у сфері менеджменту, ризик-менеджменту, фінансового менеджменту та економіки.

УДК 339.138
ББК 65.05. л 74

ISBN 978-966-8669-76-8

© Посохов І. М., 2015
© НТУ ХПІ, 2015

ЗМІСТ

ВСТУП	6
ТЕМА 1. СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І ВИДИ РИЗИКУ	7
1.1. Сутність і зміст ризику	7
1.2. Класифікаційна система ризиків. Групи, категорії, види, підвиди і різновиди ризиків	10
ТЕМА 2. РИЗИК В ІНВЕСТУВАННІ КАПІТАЛУ	14
2.1. Ризик – обов’язковий елемент будь-якої економіки	14
2.2. Венчурний капітал	18
ТЕМА 3. СУТНІСТЬ І ЗМІСТ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ	21
3.1. Підприємницький ризик	21
3.2. Втрати у підприємстві	30
3.2.1. Втрати у виробничому підприємстві	30
3.2.2. Втрати в комерційному підприємстві	32
3.2.3. Втрати у фінансовому підприємстві	33
3.3. Способи оцінки ступеню ризику	33
ТЕМА 4. МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ КОРПОРАЦІЙ	40
4.1. Сучасний стан розвитку методичного забезпечення управління ризиками	40
4.2. Розвиток класифікації методів управління ризиками корпорації ...	56
4.3. Методи оцінки ризиків та їх класифікація	70
МОДУЛЬ 2	89
ТЕМА 5. ОЦІНКА ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ	89
5.1. Критерії кількісної оцінки ризику	89
5.2. Методи оцінки підприємницького ризику	91
5.3. Об’єктивний і суб’єктивний методи визначення ймовірності небажаних подій	97
ТЕМА 6. СИСТЕМА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКИМ РИЗИКОМ	99
6.1. Сутність ризик-менеджменту	99
6.2. Організація ризик-менеджменту	101
6.3. Стратегія ризик-менеджменту	105
6.4. Методи ризик-менеджменту	106
ТЕМА 7. СТРАХУВАННЯ – ОСНОВНИЙ ПРИЙОМ РИЗИК – МЕНЕДЖМЕНТУ	108
Сутність і види страхування	108
7.2. Організаційна структура страхування	112

7.3. СИСТЕМИ СТРАХОВОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ І ЇХНЄ ЗАСТОСУВАННЯ	116
АКТУАРНІ РОЗРАХУНКИ. ЇХНЯ СУТНІСТЬ І ЗАДАЧІ	119
ОСОБИСТЕ І МАЙНОВЕ СТРАХУВАННЯ	127
СТРАХУВАННЯ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ	128
ПЕРЕСТРАХУВАННЯ	129
ТЕМА 8. АНАЛІЗ РИЗИКУ.....	130
8.1. РІВНЯННЯ БЕЗБИТКОВОСТІ Й ОСНОВНІ ПАРАМЕТРИ МОДЕЛІ БЕЗБИТКОВОСТІ	130
8.2. МАРЖА БЕЗПЕКИ АБО ЗАПАС ФІНАНСОВОЇ МІЦНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	137
МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ	139
ДО ПРАКТИЧНИХ (СЕМІНАРСЬКИХ) ЗАНЯТЬ.....	139
ГЛОСАРІЙ	187
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА	205

ВСТУП

Сьогодні виникають великі проблеми в аналізі інноваційних проектів, пов'язані з принциповою новизною продукту, невідомістю ринку, спеціальною підготовкою персоналу, а також із значними підприємницькими, фінансовими, технічними, технологічними і комерційними ризиками. Під час інвестування капіталу завжди присутній ризик. Він є обов'язковим елементом ринкової економіки.

Сучасному фахівцю необхідні знання з проблем керування усіма видами ризиків, їх аналізу і мінімізації. Саме це і є основним завданням дисципліни “Управління ризиками у підприємстві” – надати студентам комплекс знань та умінь з управління ризиками на підприємстві, враховуючи сучасні аспекти проблем. У навчальному посібнику цей курс викладено відповідно до робочої програми, навчальний посібник містить 8 тем.

Навчальний посібник призначений для студентів економічних та інженерних спеціальностей вищих навчальних закладів усіх форм навчання.

МОДУЛЬ 1

ТЕМА 1. СУТНІСТЬ, ЗМІСТ І ВИДИ РИЗИКУ

Зміст

- 1.1. Сутність і зміст ризику.
- 1.2. Класифікаційна система ризиків. Групи, категорії, види, підвиди і різновиди ризиків.

1.1. Сутність і зміст ризику

В умовах ринкової економіки, ризик є ключовим елементом підприємництва. За умов політичної й економічної нестабільності, ступінь ризику значно зростає, а в сучасних умовах розвитку економіки України проблема посилення ризиків дуже актуальна, особливо в умовах її циклічного розвитку.

В економічній літературі спостерігається неоднозначність у трактуванні рис, властивостей і елементів ризику, в розумінні його змісту, співвідношенні об'єктивних і суб'єктивних сторін. Різноманітність думок про сутність ризику пояснюється, зокрема, багатоаспектністю цього явища, практично повним його ігноруванням в існуючому господарському законодавстві, недостатнім використанням у реальній економічній практиці й управлінській діяльності. Крім того, ризик – це складне явище, що має безліч неспівпадаючих, а іноді протилежних реальних основ.

Під ризиком розуміється можлива небезпека втрат, що впливає із специфіки тих або інших явищ природи та видів діяльності людського суспільства [15, 27, 28].

Ризик як історична й економічна категорія. Як історична категорія, ризик являє собою усвідомлену людиною можливу небезпеку. Вона свідчить про те, що ризик історично зв'язаний із усім ходом суспільного розвитку.

Ризик – це імовірність події чи групи споріднених випадкових подій, що спричиняють збитки об'єкту, який володіє даним ризиком.

Економічний ризик – об'єктивно-суб'єктивна категорія подолання конфліктності й невизначеності в ситуації неминучого вибору, що відображає ступінь досягнення очікуваного результату з урахуванням контрольованих і неконтрольованих факторів [8, 13].

В міру розвитку цивілізації, з'являються товарно-грошові відносини, і ризик стає економічною категорією. Як економічна категорія ризик являє собою подію, що може відбутися або не відбутися. Ризиком можна керувати і вживати заходи для зниження його ступеня.

Як показує аналіз, у літературі значно поширена думка про ризик як про можливість небезпеки чи невдачі. Аналогічне положення склалося і в економічній літературі. У книзі “Фінансовий менеджмент” [32] дається наступне визначення : **ризик** – це імовірність виникнення збитків чи недоодержання доходів порівняно з прогнозованим варіантом.

Під *ризиком* прийнято розуміти імовірність втрати підприємством частини своїх ресурсів, недоодержання доходів чи появу додаткових витрат у результаті здійснення певної виробничої і фінансової діяльності.

Найбільш актуальне визначення ризику наведено в книзі [44] : **ризик** — це діяльність, пов'язана з подоланням невизначеності в ситуації неминучого вибору, у процесі якого існує можливість кількісно і якісно оцінити імовірність досягнення передбаченого результату, невдачі і відхилення від мети.

Таким чином, категорію “ризик” можна визначити як небезпеку втрати ресурсів чи недоодержання доходів порівняно з варіантом, розрахованим на раціональне використання ресурсів [16, 25, 26].

Для найбільш повної характеристики визначення “ризике” доцільно виявити поняття “ризикова ситуація”, оскільки воно безпосередньо поєднане зі змістом терміна “ризик”.

Поняття ризикової ситуації можна визначити як поєднання, сукупність різних обставин і умов, що створюють певну обстановку для того чи іншого виду діяльності. Іншими словами саме сукупність умов і обставин створюють ризикову ситуацію і виступають чинниками ризику.

Ризикова ситуація пов'язана зі статичними процесами; її супроводжують три одночасних умови :

- наявність невизначеності;
- необхідність вибору альтернативи (при цьому варто мати на увазі, що відмова від вибору також є різновидом вибору);
- можливість оцінити ймовірність здійснення вибраних альтернатив.

Слід зазначити, що ризикова ситуація якісно відрізняється від ситуації невизначеності. Ситуація невизначеності характеризується тим, що ймовірність досягнення результатів подій чи рішень стосовно цих подій у принципі не має одностайної альтернативи.

Отже, ризикову ситуацію можна схарактеризувати як різновид невизначеності, коли настання подій імовірне і може бути визначене. Тобто в цьому випадку об'єктивно існує можливість оцінити ймовірність подій, що приблизно виникають внаслідок сумісної діяльності партнерів по виробництву, дій конкурентів чи супротивника, впливу природного середовища на розвиток економіки, впровадження науково-технічних досягнень тощо [17, 24].

Виникнення ризикової ситуації обумовлено наступними *чинниками* :

- непередбачені зміни у внутрішніх і зовнішніх умовах діяльності;
- наявність альтернативних рішень;
- імовірність виникнення збитків;
- імовірність одержання додаткового прибутку.

Для того щоб усунути ризикову ситуацію, суб'єкт робить вибір і прагне реалізувати його. Цей процес знаходить своє вираження в понятті “ризик”, що існує як на стадії вибору рішення (плану дій), так і на стадії його

реалізації. В обох випадках ризик представляється моделлю зняття суб'єктом невизначеності, способом практичного вирішення протиріччя при неясному (альтернативному) розвитку протилежних тенденцій при конкретних обставинах.

1.2. Класифікаційна система ризиків. Групи, категорії, види, підвиди і різновиди ризиків

Під класифікацією ризику розуміють розподіл ризику на групи за визначеними ознаками для досягнення поставлених цілей.

Класифікаційна система ризиків включає групи, категорії, види, підвиди і різновиди ризиків. У залежності від можливого результату, ризики поділяють на дві великі групи – чисті і спекулятивні.

Чисті ризики означають можливість одержання негативного або нульового результату.

Спекулятивні ризики виражаються в можливості одержання як позитивного, так і негативного результату.

У залежності від основної причини виникнення ризиків (базисний або природний ризик), вони поділяються на наступні категорії: природні, екологічні, політичні, транспортні та комерційні.

До природних відносяться ризики, зв'язані з проявом стихійних сил природи.

Екологічні ризики – це ризики, зв'язані з забрудненням навколишнього середовища.

Політичні ризики зв'язані з політичною ситуацією в країні і діяльністю держави.

Транспортні ризики зв'язані з перевезеннями вантажів різними видами транспорту.

Комерційні ризики являють собою небезпеку втрат у процесі фінансово-господарської діяльності.

За структурною ознакою комерційні ризики поділяються на майнові, виробничі, торговельні і фінансові.

Майнові ризики зв'язані з імовірністю втрат майна підприємця через крадіжку, диверсії, недбалості, перенапруги технічної і технологічної систем.

Виробничі ризики зв'язані зі збитком і зупинкою виробництва унаслідок впливу різних факторів.

Торговельні ризики зв'язані зі збитком через затримку платежу в період транспортування товару.

Фінансові ризики поділяються на два види – ризики, зв'язані з купівельною спроможністю грошей і зв'язані з вкладенням капіталу (інвестиційні).

До ризиків, зв'язаних з купівельною спроможністю грошей, відносяться наступні різновиди ризиків: інфляційні і дефляційні, валютні, ризики ліквідності.

Інфляційний ризик – це ризик того, що при зростанні інфляції одержувані грошові доходи знецінюються з погляду реальної купівельної спроможності швидше, ніж вони зростають.

Дефляційний – це ризик того, що при дефляції відбувається падіння рівня цін, погіршення економічних умов підприємництва і зниження доходів.

Валютні ризики – являють собою небезпеку валютних втрат, зв'язаних зі зміною курсу однієї іноземної валюти стосовно іншої.

Ризики ліквідності – зв'язані з можливістю втрат при реалізації цінних паперів або інших товарів через зміну оцінки їхньої якості і споживчої вартості.

Інвестиційні містять у собі наступні підвиди ризиків – ризики втраченої вигоди, зниження прибутковості та прямих фінансових втрат.

Ризик втраченої вигоди – це ризик настання непрямого фінансового збитку (неотриманого прибутку) в результаті нездійснення якого-небудь заходу (страхування, інвестування, хеджування).

Ризик зниження прибутковості – може виникнути в результаті зменшення розміру відсотків і дивідендів з портфельних інвестицій, внесків і кредитів. Ризик зниження прибутковості включає процентні і кредитні ризики.

До **процентних ризиків** відноситься небезпека втрат комерційними банками, кредитними установами, в результаті перевищення процентних ставок, які вони виплачують по депозитах, над ставками по наданим кредитам, тобто неможливості виплати процентних ставок по депозитах, внаслідок як невиконання кредитором процентних ставок за банківськими кредитами, так і неповним поверненням основної суми кредиту, внаслідок економічної кризи. До процентних ризиків відносяться також ризики втрат, що можуть понести інвестори в зв'язку зі зміною розміру дивідендів по акціям, по облігаціям, сертифікатам та іншим цінних паперам.

Кредитний ризик – це небезпека несплати позичальником основного боргу і відсотків по кредиту. Кредитний ризик може бути також різновидом ризиків прямих фінансових втрат, що включають наступні різновиди: біржовий, ризик банкрутства і селективний ризик.

Біржові ризики являють собою небезпеку втрат від біржових угод.

Селективні ризики – це ризики неправильного вибору видів вкладення капіталу, виду цінних паперів для інвестування в порівнянні з іншими видами цінних паперів при формуванні інвестиційного портфеля.

Ризик банкрутства – це небезпека в результаті неправильного вибору вкладення капіталу, повної втрати підприємцем власного капіталу і нездатності його розраховуватися по взятим на себе зобов'язанням [18, 19].

Класифікація ризику здійснюється в такий спосіб, залежно від обраної ознаки :

- 1) *За масштабами і розмірами :*
 - глобальний;
 - локальний.
- 2) *За аспектами :*

- психологічний;
- соціальний;
- юридичний;
- політичний;
- медико-біологічний;
- комбінований.

3) *За ступенем об'єктивності й суб'єктивності рішень :*

- з об'єктивною ймовірністю;
- з суб'єктивною ймовірністю;
- з об'єктивно-суб'єктивною ймовірністю.

4) *За ступенем ризикованості рішень :*

- мінімальний;
- припустимий;
- критичний;
- катастрофічний.

5) *За типами ризику :*

— динамічний – ризик непередбачених змін вартості основного капіталу внаслідок прийняття управлінських рішень, непередбачених обставин (можливі не тільки збитки, а й одержання прибутку);

— статичний – ризик втрати реальних активів внаслідок нанесення збитків власності або втрати доходу у зв'язку з недієздатністю організації (тільки збитки).

6) *Щодо часу прийняття ризикових рішень :*

- своєчасний;
- запізнілий;
- випереджальний.

7) *За кількістю осіб, які приймають рішення :*

- індивідуальний;
- колективний.

8) *Щодо ситуації :*

- стохастичний (в умовах невизначеності);
 - конкуруючий (в умовах конфлікту).
- 9) *Відносно діяльності економічних суб'єктів :*
- виробничий — ризик, пов'язаний з можливістю невиконання фірмою своїх зобов'язань за договором або контрактом з іншим суб'єктом господарської діяльності внаслідок здійснення виробничої господарської діяльності;
 - фінансовий (кредитний) — ризик невиконання фірмою своїх фінансових зобов'язань перед інвестором внаслідок використання кредиту для фінансування своєї діяльності;
 - інвестиційний (портфельний) — ризик пов'язаний з можливим знецінюванням інвестиційно-фінансового портфеля, що складається як із власних цінних паперів, так і з придбаних;
 - ринковий — ризик пов'язаний з можливим коливанням ринкових процентних ставок, як власної національної грошової одиниці, так і закордонних валют [20, 21, 22, 23].

ТЕМА 2. РИЗИК В ІНВЕСТУВАННІ КАПІТАЛУ

Зміст

2.1. Ризик – обов'язковий елемент будь-якої економіки

2.2. Венчурний капітал

2.1. Ризик – обов'язковий елемент будь-якої економіки

До числа фундаментальних понять ринкової економіки відносяться інвестиції – витрати на виробництво і нагромадження грошових засобів виробництва та збільшення матеріальних запасів. Інвестиції прийнято ділити на: портфельні (фінансові) – внески в акції, облігації, інші цінні папери, активи інших підприємств і реальні – вкладення в створення, реконструкцію і технічне переозброєння діючих підприємств. У цьому випадку підприємство – інвестор, вкладаючи кошти, збільшує свій виробничий капітал – основні

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Авдошин С.М., Песоцкая Е.Ю. Информатизация бизнеса. Управление рисками. – М. : ДМК Пресс, 2011. – 176 с., ил.
2. Вітлінський В.В., Ризик у менеджменті: [підручник] / В.В. Вітлінський, С.І. Наконечний. – К. : ТОВ "Боирсфен-М", 1996. – 112с.
3. Вітлінський В.В. Економічний ризик та методи його вимірювання: [підручник] / В.В. Вітлінський, С.І. Наконечний, О.Д. Шарапов. – К. : КНЕУ, 2000. – 354 с.
4. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві: [монографія] / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 245 с.
5. Вітлінський В.В. Аналіз, оцінка і моделювання економічного ризику. / В.В. Вітлінський. – К. : „Демур”, 2008.
6. Вітлінський В.В. Ризикологія в економіці та підприємстві: [монографія] / В.В. Вітлінський, Г.І. Великоіваненко. – К. : КНЕУ, 2004. – 480 с.
7. Внукова Н.М. Економічна оцінка ризику діяльності підприємств: проблеми теорії та практики: [монографія] / Н.М. Внукова, В.А. Смоляк. – Х. : ІНЖЕК, 2006. – 182 с.
8. Посохов І.М. Економіка підприємства: (Практикум); учбовий посібник. / І.М. Посохов, В.Г. Дюжев, Т.О. Погорелова. – Харків : НТУ «ХПІ», 2008. – 158 с.
9. Лапушта М.Г. Риски в предпринимательской деятельности: [учеб.пособ.] / М.Г. Лапушта, Л.Г. Шаршукова. – М.: ИНФРА-М. – 1998. – 223 с.
10. Лук'янова В.В. Діагностика ризику діяльності підприємства: [монографія] / В.В. Лук'янова. – Хмельницький : ПП В.В. Ковальський, 2007. – 312 с.

11. Лысенко Д. Управление рисками / Д. Лысенко // Аудит и налогообложение. – № 3. – 2010. – С. 2-8.
12. Машина Н.І. Економічний ризик та методи його вимірювання : [навч. посібник] / Н.І. Машина. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 188 с.
13. Перерва П.Г. Економіка та управління інноваційною діяльністю : навч. посіб. / П.Г. Перерва, М.І. Погорелов, І.М. Посохов, С. А. Мехович. – Харків : НТУ «ХП», 2011. – 628 с.
14. Покровский А.К. Риск-менеджмент на предприятиях промышленности и транспорта : учебное пособие / А.К. Покровский. – М. : Кнорус, 2011. – 160 с.
15. Посохов И.М. Анализ действующей практики управления операционными рисками в коммерческих банках / И.М. Посохов // Збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції «Стратегія інноваційного розвитку економіки: бізнес, наука, освіта» 06-09 квітня 2011 р. – Харків, НТУ «ХП». – 2011. – С. 46-48.
16. Посохов И.М. Актуальность секьюритизации рисков в страховании и перестрахования в современных условиях / И.М. Посохов // Вісник НТУ «ХП». Збірник наукових праць. Тематичний випуск: «Технічний прогрес і ефективність виробництва». – Харків : НТУ «ХП». – 2011 –№ 25. – С. 12-18.
17. Посохов И.М. Анализ действующей практики управления операционными рисками в коммерческих банках / И.М. Посохов // Вісник НТУ «ХП». Збірник наукових праць. Тематичний випуск: «Технічний прогрес і ефективність виробництва». – Харків : НТУ «ХП». – 2011. – № 7-1. – С. 117-121.
18. Посохов И.М. Анализ и основные направления развития системы управления внутренними рисками коммерческого банка ВТБ 24 / И.М. Посохов, С.Н. Погорелов // Вісник НТУ «ХП». Збірник наукових праць.

Тематичний випуск: «Технічний прогрес і ефективність виробництва». – Харків : НТУ «ХПІ». – 2011 – № 8. – С. 181-186.

19. Посохов И.М. Мотивация персонала банка как фактор снижения операционного риска. / И.М. Посохов, О.В. Андрейченко. / Вісник НТУ «ХПІ». Збірник наукових праць. Тематичний випуск: «Технічний прогрес і ефективність виробництва». – Харків: НТУ «ХПІ». – 2010.–№ 60. – С. 145-151.

20. Посохов И.М. Проектный подход в управлении кризисом организации. / И.М. Посохов, С.М. Погорелов // Вісник НТУ «ХПІ». Збірник наукових праць. Тематичний випуск: «Технічний прогрес і ефективність виробництва». – Харків : НТУ «ХПІ». – 2011. – № 7. – С. 176-181.

21. Посохов И.М. Анализ змісту поняття ризик і наукові підходи щодо визначення сутності ризику / И.М. Посохов // Вісник НТУ «ХПІ». Збірник наукових праць. Тематичний випуск: «Технічний прогрес і ефективність виробництва». – Харків : НТУ «ХПІ». – 2012. – № 5. – С. 101-108.

22. Посохов И.М. Маркетинг : теорія та ситуаційні вправи: навчально-методичний посібник / И.М. Посохов. – Харків : НТУ «ХПІ», 2011. –112 с.

23. Посохов И.М. Операційні ризики: управління та основні напрями зниження / И.М. Посохов // Вісник економіки транспорту і промисловості (збірник науково-практичних статей). – Харків : УДАЗТ. – 2012. – № 37. – С. 229-233.

24. Посохов И.М. Економіка і маркетинг : тести. / Навчальний посібник / За ред. проф. Дюжева В.Г. – Харків : НТУ “ХПІ”, 2011. – 132 с.

25. Посохов И.М. Анализ існуючих підходів до класифікації ризиків / И.М. Посохов // Вісник економіки транспорту і промисловості (збірник науково-практичних статей). – Харків : УДАЗТ. – 2012. – № 39. – С 67-75.

26. Посохов И.М. Дослідження факторів ризиків корпорацій / И.М. Посохов // Бізнес Інформ. – Харків : Харківський національний економічний університет, 2012. – № 8. – С. 207-211.

27. Посохов І.М. Класифікація методів управління фінансовими ризиками корпорації / І.М. Посохов // Сучасні проблеми управління підприємствами: теорія та практика. Матеріали Міжнародної науково-практичної конференції . – Харків, 2012. – С. 146-149.

28. Посохов І.М. Методичне забезпечення управління ризиками корпорацій / І.М. Посохов // Збірник тез доповідей VI Міжнародної науково-практичної конференції «Маркетинг інновацій і інновації у маркетингу». – Суми : ТОВ «ДД «Папірус», 2012. – С. 211-213.

29. Посохов І.М. Розвиток класифікації методів управління ризиками корпорації / І.М. Посохов // Теорія та практика управління економічним розвитком: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції ВСВЕ (Київ, 22-24 листопада 2012 року). – В 3 т. – Т.1. – Донецьк : ООО «Фирма «Друк-Инфо», 2012. – С. 281-283

30. Рыхтикова Н.А. Анализ и управление рисками организации : учеб. пособие / Н.А. Рыхтикова. – 2-3 изд. – М. : ФОРУМ, 2012. – С. 86.

Додаткова література

31. Бланк И.А. Управление финансовыми рисками: [учебный курс] / И.А. Бланк – К. : Ника-Центр, 2006. – 448 с.

32. Бланк И.А. Финансовый менеджмент : [учебный курс] / И.А. Бланк. – К.: Ника-Центр, Эльга. – 2003. – 511с.

33. Богоявленский С.Б. Управление риском в социально-экономических системах : учебное пособие. / С.Б. Богоявленский. – СПб.: Изд-во СПбГУЭФ, 2010. – 144 с.

34. Борисова Г.М. Теоретичні аспекти управління ризиком на підприємстві / Г.М. Борисова // Актуальні проблеми економіки. – 2005. – №7. – С.116-121.

35. Бунцев И.А. Системное управление рисками в телекоммуникациях (состояние проблемы, методы, модели, реализации). / И.А. Бунцев, В.С. Канев // Вестник СибГУТИ. – 2009. – № 1. – С. 26-52.
36. Ван Хорн, Джеймс, К., Вахович, мл., Джон, М. Основы финансового менеджмента, 11-е издание: Пер. с англ. – М.: Издательский дом "Вильямс", 2003. – 992 с.
37. Вербицька Г.Л. Управління економічним ризиком / Г.Л. Вербицька // Фінанси України. – 2004. – № 4. – С. 34-40.
38. Верченко П.І. Ризикологія : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. / П.І. Верченко, Г.І. Великоіваненко, Н.В. Демчук. – К.: КНЕУ, 2006. – 176 с.
39. Виленский П.Л. Оценка эффективности инвестиционных проектов / П.Л. Виленский, В.Н. Ливши, Е.Р. Орлова, С.А. Смоляк. – [2-е изд., перераб. и доп.]. – М.: Дело, 2002. – 888 с.
40. Вишняков Я.Д. Общая теория рисков : учеб. пособие для студ. вузов, обуч. по спец. "Менеджмент организаций" / Я.Д. Вишняков, Н.Н. Радаев. – М. : Академия, 2007. – 363 с.
41. Власов Е.В. Управление операционными рисками финансовых организаций на основе метода адаптируемого ввода и обработки данных. / Е.В. Власов // Вестник Уфимского государственного авиационного технического университета. – 2009. – Т. 12. № 1. – С. 123-126.
42. Вяткин В.Н. Риск-менеджмент / В.Н.Вяткин, И.В.Вяткин, В.А.Гамза. – М.: Издательско-торговая корпорация "Дашков и К", 2003. – 512 с.
43. Герасимчук З.В. Фінансовий менеджмент : навч. посіб. / З.В. Герасимчук, І.М. Вахович. – Луцьк : "Надстир'я", 2007. – 409 с.
44. Гранатуров В.М. Экономический риск : сущность, методы измерения, пути снижения : учебное пособие / В.М. Гранатуров. – 3-е изд., перераб. и доп. – М.: Дело и сервис, 2010. –208 с.

45. Гуменюк В.Я. Управління ризиками : навч. посіб. / В.Я. Гуменюк, Г.Ю. Міщук, О.О. Олійник ; Нац. ун-т вод. госп-ва та природокористування. – Рівне : НУВГП, 2010. – 158 с.
46. Давыдова Г.В. Методика количественной оценки риска банкротства предприятий / Г.В. Давыдова, А.Ю. Беликов // Управление риском. – № 3.– 2005. – С. 13-20.
47. Данько Н.И. Обоснование хозяйственных решений и оценка рисков : учеб. пособие для студ. вузов, обучающихся по специальности 6.030504 – Экономика предприятия / Н.И. Данько, Г.В. Довгаль ; Нар. укр. акад. – Х. : Изд-во НУА, 2010. – 192 с.
48. Демкин И.В. Особенности формирования рациональной программы управления инновационным риском / И.В. Демкин // Известия Иркутской государственной экономической академии. – 2009. – № 1. – С. 79-82.
49. Донець Л.І. Економічні ризики та методи їх вимірювання : навч. посіб. / Л.І. Донець. – К.:ЦУЛ, 2006. – 312 с.
50. Дубров А.М. Моделирование рискованных ситуаций в экономике и бизнесе / А.М. Дубров и др. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 224 с.
51. Екатеринославский Ю.Ю. Риски бизнеса (диагностика, профилактика, управление): монография / Ю.Ю. Екатеринославский, А.М. Медведева, С.А. Щенкова. – М. : Анкил, 2010. – 280 с.
52. Економічна безпека підприємств, організацій та установ : навч. посіб. / В.Л. Ортинський, І.С. Керницький, З.Б. Живко та ін. – К. : Алерта, 2009. – 544 с.
53. Івченко І.Ю. Моделювання економічних ризиків і ризикових ситуацій : навч. посіб. / І.Ю. Івченко. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 344 с.
54. Ілляшенко С.М. Економічний ризик. Видання 2-ге, доп. і перероб. / С.М. Ілляшенко. – Київ, 2004. – 217 с.
55. Кабушкин С.Н. Управление банковским кредитным риском : учеб. пособие / С.Н. Кабушкин. – 4 изд., стер. – Минск : Новое знание, 2007. – 336 с.

56. Камінський А.Б. Економічний ризик та методи його вимірювання / А.Б. Камінський. – К.: Козаки, 2002. – 120с.
57. Качалов Р.М. Комплексное управление хозяйственным риском / Р.М. Качалов // Имущественные отношения в Российской Федерации. – 2006. – № 11. – С. 3-10.
58. Киселева И.А. Моделирование рискованных ситуаций: Учебно-практическое пособие / И.А. Киселева. – М.: МЭСИ, 2007. – 102 с.
59. Клапків М.С. Страхування фінансових ризиків : [монографія] / М.С. Клапків. – Тернопіль : Економічна думка, Карт-бланш, 2002. – 570 с.
60. Клейнер Г.Б. Риски промышленных предприятий / Г.Б. Клейнер // Российский экономический журнал. – 2005. – № 5-6 – С.85-92.
61. Клейнер Г.Б. Предприятие в нестабильной экономической среде: риски, стратегии, безопасность. / Г.Б. Клейнер, В.Л. Тамбовцев, Р.М. Качалов; под общ. ред. С.А.Панова. – М. : ОАО "Изд-во "Экономика", 2000. – 288 с.
62. Клименко С.М. Обґрунтування господарських рішень і оцінка ризиків : [навч. посіб. для самостійного вивчення дисципліни.] / С.М.Клименко, О.С.Дуброва. – К. : КНЕУ, 2006. – 188 с.
63. Кравченко В. Розробка сучасного стандарту з управління ризиками – важливий чинник підвищення ефективності підприємницької діяльності в Україні / Володимир Кравченко // Теоретичні та прикладні питання економіки : [зб. наук. пр.]. – К.: Видавничо-поліграфічний центр "Київський університет", 2008. – Вип. 17. – 330 с. – с. 159 – 166.
64. Кравченко В.А. Стан управління підприємницькими ризиками: українська специфіка / В. А. Кравченко // Проблеми системного підходу в економіці. – 2007. – № 3.
65. Кравченко В.А. Світовий досвід управління підприємницькими ризиками: історія та здобутки 20-го сторіччя / Володимир Кравченко // Актуальні проблеми міжнародних відносин : [збірник наукових праць]. – В. 70. – Ч. II (у двох частинах). – К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин. – 2007. –С. 260 -263.

66. Кравченко ВА. Функціональний та інтегральний підходи до управління підприємницькими ризиками: теорія та практика / Володимир Кравченко // Проблеми системного підходу в економіці. – 2008. – № 2.

67. Лапуста М.Г. Риски в предпринимательской деятельности: [учеб. пособие] / М. Г. Лапуста, Л. Г. Шаршукова и др. – М. : ИНФРА-М, 2003. – 223 с.

68. Лук'янова В.В. Економічний ризик : [навч. посіб.]. / В.В. Лук'янова, Т.В. Головач. – К. : ВЦ "Академія", 2007. – 345 с.

69. Литвиненко Н.П. Место и роль управления рисками в системе управления компанией. / Н.П. Литвиненко. – М.: Макс-Пресс, 2003. – с. 234-256.

70. Назаров Я.А. Управление финансовыми рисками как метод обеспечения экономической устойчивости фирмы / Я.А. Назаров // Известия Саратовского университета. Серия: Экономика. Управление. Право. – 2008. – Т. 8. № 1. – С. 41-46.

71. Найт Фрэнк Хейнеман Риск, неопределенность, прибыль / Фрэнк Хейнеман Найт. – М. : Дело, 2003. – 225 с.

72. Нерсисян Т.Я. Управление рисками в системе управления предприятием / Т.Я. Нерсисян // Управление риском, издательство ООО "Анкил", 2007. – № 2. – С. 19-23.

73. Нерсисян Т.Я. Современное предпринимательство : возможности риск-менеджмента / Т.Я. Нерсисян. – М. : Анкил, 2009. – 168 с.

74. Новодворський Я. Сучасні тенденції діяльності хедж-фондів як лідерів глобального інвестиційного середовища // Економіка України. – 2006. – № 12. – С. 62-67.

75. Нортон Д. Стратегические карты. Трансформация нематериальных активов в материальные результаты / Д. Нортон, Р. Каплан. – М. : ЗАО "Олимп-Бизнес", 2003. – 304 с.

76. Овчинников І.О. Технологія оцінки ризиків в процесі управління ризиками на прикладі методу VAR [Електронний ресурс] / І.О. Овчинников –

Електрон. дан. – Інститут економіки та менеджменту: електронне наукове фахове видання. – 2007. – Режим доступу : www.nbuuv.gov.ua/e-journals/PSPE/2007-1/index.html

77. Останкова Л.А. Аналіз, моделювання та управління економічними ризиками. Навч. посіб. / Л.А. Останкова, Н.Ю. Шевченко – К. : Центр учбової літератури, 2011. – 256 с.

78. Пасічник В.Г. Економічне обґрунтування господарських рішень. / В.Г. Пасічник, О.В. Аніліна. – К.: Центр навчальної літератури, 2005. –144с.

79. Разработка сбалансированной системы показателей. Практическое руководство с примерами / под ред. А.М. Гершуна, Ю.С. Нефедьевой. – [2-е изд., расшир.]– М.: ЗАО "Олимп – Бизнес", 2005. – 128 с.

80. Ризики аудиторської діяльності: методика виявлення й оцінювання: монографія / А.Г. Загородній, Л.М. Пилипенко. – Львів: ЗУКЦ, 2010. – 232 с.

81. Ризикологія в ЗЕД : підручник. / Під ред. В.В. Вітлінського. – К. : КНЕУ, 2008. – 432 с.

82. Рогов М. А. Риск-менеджмент : [монографія] / М.А. Рогов. – М.: Финансы и статистика, 2001. – 120 с.

83. Садеков АА., Цурик В.В. Управление предприятием в условиях кризиса : монография / А.А. Садеков, В.В. Цурик. – Донецк: ДонГУЭТ, 2006. – 178 с.

84. Сараєва І.М. Системне моделювання процесу ідентифікації підприємницьких ризиків / І.М. Сараєва. – Одеса : Фенікс, 2008. – 147 с.

85. Скрипник А.В. Економічний ризик та ризик в оподаткуванні : навч.посіб. / А.В. Скрипник. – Ірпінь : Національна академія ДПС України, 2007. – 112 с.

86. Снегов Д.В. Управление кредитными рисками и методы их оценки / Д.В. Снегов // Север и рынок: формирование экономического порядка. – 2007. –Т. 2. № 18. – С. 198-205.

87. Старостіна А.О. Кравченко В.А. Ризик-менеджмент: теорія та практика: навч. посіб. – К., Видавництво «Кондор», 2009. – 220 с.

88. Сухов А.В. Анализ основных аспектов и методов оценки эффективности управления кредитным риском портфеля однородности ссуд. / А.В. Сухов // Транспортное дело России. – 2008. – № 4. – С. 51-53.
89. Тактаров Г.А. Финансовая среда предпринимательства и предпринимательские риски : учеб. пособие для студ., обучающихся по спец. "Финансы и кредит" / Г.А. Тактаров, Е.М. Григорьева. – М. : Финансы и статистика, 2008. – 256 с.
90. Тепман Л.Н. Корпоративное управление / Л.Н. Тепман. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2009. – 240 с.
91. Управление рисками в инновационной деятельности: учеб. пособие для студентов вузов, обучающихся по экономическим специальностям / Под ред. В.М. Грачева, С.Ю. Ляпина. – М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2010. – 351 с.
92. Федосова Р.Н. Управление рисками промышленного предприятия: опыт и рекомендации: монография / Р.Н. Федосова, О.Г. Крюкова. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2008. – 125 с.
93. Хохлов Н.В. Управление риском / Н.В. Хохлов. – М. : ЮНИТИ, 2001. – 239 с.
94. Чернова Г.В. Практика управления рисками на уровне предприятия : [учебное пособие] / Г.В. Чернова. – СПб : Ин-т страхования, 2000. – 170 с.
95. Чорноморченко Н.В. Обґрунтування господарських рішень і оцінювання ризиків. [навчально-методичний посібник] / Н.В. Чорноморченко. – Львів : «Магнолія 2006», 2010. – 257 с.
96. Шарп У. Инвестиции / Шарп У., Александер Г., Бэйли Дж. – [пер. с англ.]. – М.: ИНФРА-М, 2003. – 1028 с.
97. Шершньова З.Є. Стратегічне управління : [навч. посібник] / З.Є. Шершньова, С.В. Оборська. – [перероб. і доп.]. – К.: КНЕУ, 2004. – 699 с.
98. Экономические и финансовые риски. Оценка, управление, портфель инвестиций / Под ред. А.С. Шапкина, В.А. Шапкина. – М : Дашков и Ко, 2010.– 544 с.

99. Crouhy, M., Galai, D., and Mark, R. (2012), Risk Management, 2nd ed., New York: McGraw-Hill.

100. Hopkin, P. (2010) Fundamentals of Risk Management: Understanding, Evaluating and Implementing Effective Risk Management, Kogan Page, 384 p.

ДЛЯ ПОДАТОК

ДЛЯ ПОДАТОК

ДЛЯ ПОДАТОК

Навчальне видання

Посохов Ігор Михайлович

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У ПІДПРИЄМНИЦТВІ

Відповідальний за випуск О. Д. Матросов

Редактор М. І. Погорелов

Комп'ютерна верстка І. М. Погорелов

План 2015 р.

Підп. до друку 15.03.15 р. Формат 60×84 1/16. Папір офсет. RISO – друк.

Гарнітура Таймс. Ум. друк. арк. 6,8. Обл. вид. арк. 7.

Тираж 300 прим. Зак. № 236. Ціна договірна

Видавничий центр НТУ «ХПІ»

Свідоцтво про державну реєстрацію ДК № 116 від 10.07.2000 р.

61002, м. Харків, вул. Фрунзе, 21

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Посохов Ігор Михайлович – доктор економічних наук, професор кафедри «Організація виробництва та управління персоналом» НТУ «ХПІ».

Напрямок наукової діяльності: управління ризиками, ціноутворення, маркетинг, менеджмент, інноваційна діяльність, фінанси, управління персоналом.

Автор понад 127 наукових і науково-методичних робіт, серед яких підручник та 4 навчальні посібники, у тому числі з грифом МОН, понад 60 наукових статей та тез. У коло наукових інтересів входять проблеми менеджменту, управління ризиками (ризик-менеджменту), маркетингу, ціноутворення, фінансів, інноваційної діяльності, державного регулювання економіки та цін, лізингу. Фахівець у галузі менеджменту, управління ризиками, ціноутворення, маркетингу, інноваційної діяльності та фінансів.

ИНФОРМАЦИЯ ОБ АВТОРЕ

Посохов Игорь Михайлович – доктор экономических наук, профессор кафедры «Организация производства и управления персоналом» НТУ «ХПИ».

Направление научной деятельности: управление рисками, ценообразование, маркетинг, менеджмент, инновационная деятельность, финансы, управление персоналом.

Автор более 127 научных и научно-методических работ, среди которых учебник и 4 учебные пособия, в том числе с грифом МОН, более 60 научных статей и тезисов. В круг научных интересов входят проблемы менеджмента, управления рисками (риск-менеджмента), маркетинга, ценообразования, финансов, инновационной деятельности, государственного регулирования экономики и цен, лизинга. Специалист в области менеджмента, управления рисками, ценообразования, маркетинга, инновационной деятельности и финансов.